

Koppány Zsolt

BLASZFÉMIA VAGY IGAZHIT?

Matúz Gábor: Ötödik évszázad

Miért csodálkozom én a kötet címén? Miért nem csodálkoztam azon, hogy Sölderblom, az ökumenizmus atyja Bachot nevezte az ötödik evangélistának? Meg különben is! Miért ne lehetne Hófehérke a nyolcadik törpe? Ebben az ezredév-kezdetben, mely disznóbb, mocskosabb, mint a „sötét középkornak” nevezett százezer wattnyi fény? Olyan időben, mikor minden mindennel összefolyik, árvíz a belvízzel (és ez a támogatás szempontjából nem mindegy ám!), amikor a művészet sokkal inkább bűvészet, irodalom folyik át Amazonasként a szövegen, a szövegpatkokocskán, s mégis a patakot veszik észre; mikor a kontrasztelekció a leginfernálisabb Rákosi-időket idézi, mikor patkányok rágnak gyerekujjakat. Miért ne lehetne ötödik évszázad? Ahogyan ebben a könyvben, Matúz Gábor elbeszéléskötetében is összefolyik a publicisztika? napló? esszé? nevezzük bárminek is, de az Esterházyt leső, szinte már önmagát fölőrlő író föltétlenül dedikáltatni akarja a könyvet, a Csokonai Lilit, ami ciki, mert már régi, mert már kipukkad, sőt, maga Matúz is rájött, hogy Csokonai nem más, mint Esterházy, nos ez az írás semmiképp nem nevezhető novellának, elbeszélésnek, talán egy újabb könyvben lett volna a helye, ahol hasonló műnemek és műfajok kavarnak. A sok pontos helyszin is hiba. Talán. Mert már egy szolnoki sem tudja, milyen az IBUSZ-ház a Vörösmarty-téren, mit jelent kiülni a Gerbeaud teraszára a könyvhét forgatagában. De publicisztikában mindez elmegy, még jól is jön ki az egész, fölemelkedhetne, de nem ebben a könyvben. Ó, a mi időnkben! Generációm nevében nem nyilatkozhatok, de a magaméban nagyon is. Én Hajnal Annát lestem meg Vészi Endrét, Pilinszkyt és Mándyt, Kálnokyt és Nemes Nagy Ágnest. Recepciójuk sovány volt, mint ama egéré ott a templomban, mégis! Csak álltam és bámultam, egyszer talán majd engem bámul valamelyik huszonéves suhanc és odasomfordál, hogy tessék már beírni valamit...

De vissza a könyvhöz. A „fűlön” azt írja a szerkesztő, hogy Kerouac, Ginsberg, Salinger szelleme. Nem hinném. Az „Úton”, az igaz. Matúz állandóan úton van. De Kerouac sokkal vadabb, szabadabb, ha úgy tetszik. Nem érdeklí senki és semmi. Főképp nem Krisztus. Matúz jóval szelídebb, és egyáltalán nem cinikus. Attól, hála Istennek messze van. Cinizmusból nem épülhet igazi, nagy irodalom. Ginsberg meg költő,

„Leples bitang”, de az ő hangsúlyozása sem Matúzé. Talán Salinger. Az igaz lehet. Az empiria. A totális átérés. Beleérés. Még azokban a novel-lákban is, ami abszolút fikció. De érezhető. Matúz nem úgy ül le asztalához, hogy most aztán írok egy olyat, hogy nosza. Hogy ilyen aztán tényleg nem volt még soha! De volt. Van. Matúz nem mond sok újat. Nem is lehet. Mondok egy meglepőt. Krisztus után, anno Domini semmi újat nem lehet mondani. Erőlködünk bárhogy is. Filozófiailag sem. Mert elmondott mindent. Legföljebb a megírás módjában lehet esszéisztikusnak lenni, ami nem jelent se többet, se kevesebbet, minthogy *kísérlet*. Ez az összes, amivel „újat” tudunk mondani. Meg a saját egyéniségünk. Mert az mindenben különbözik másokétól. Megkeresni a valóságot a tények zivatarában. Azt az egyetlen száraz helyet. Nem könnyű. Matúznak néha sikerül. Mikor a Néphadsereg szólal meg lapjain, a maga leplezetlen valóságában. Meg a 23.55, vagyis az éjféltől utolsó öt perc tébolya! A végítélet irgalmatlan sűrítettsége. Egy oldalon. Nem is kell több. Az utolsó elbeszélés, az *Etesi kísérlet* maradjon kísérlet. Persze ízlés kérdése. Meg a tanításoké. A Hiszekegy. Én nem hiszem, hogy Krisztus második eljövetele az ítélet jegyében telik majd. A legnagyobb jó, a szeretet inkarnációja hogyan is ítélné el eleveneket és holtakat? Kufárokat is csak egyszer lehet kiverni a templomból. Budán is csak egyszer volt kutyavásár. Ugye. Krisztus nem érkezhetsz lovon. Nem mondhatja: „A lovas nevetett. - Eljöttem - mondta. - Eljöttem értetek.” Majd később: „A nagydarab férfi rá-nézett. - Meghalunk, atya? - kérdezte. A lovas válaszolt: - Igen.” Aztán felnevetett. Blaszfémia. Mert nem tudhatjuk. És mégis. Kísérletnek ez is jó. Mert lehet, hogy tényleg így lesz. Mint amolyan Zorró, olyan mákonyserű megmentő eljön értünk, és a rosszaknak annyi... Matúz tiszta hittel állít. Ő így érzi. Neki így jött a látomás. Hagyjuk őt békén. Majd eljön az idő, s ezt a recenzens is reméli, hogy Krisztus újra eljön közénk. Hogy mi lesz majd akkor? Jobb bele sem gondolni.

Az első elbeszélés, a *Tériszony* újfent egy látomás. Itt meg a kőkorpusz válik le, mert nem bírja tovább. És beszáll az elbeszélő kocsi-jába. Még ruháját is megkapja. A nadrág rajta, mint a harmonika. A nép közömbös. Persze, ez mindig így van. Fixa ideám, ha Krisztus bekopog-na a Vatikánba, a Svájci Gárda nem engedné be. Mert olyan nincsen, hogy Krisztus visszatér! Hacsak a Szentatya ki nem nyilatkoztat. Akkor talán. II. János Pál azonnal észrevenné. Ez biztos. De megéri-e? Szóval a *Tériszony* eléggé megrázó. Hi-hetnénk, hogy ötlet. Mégis, a megírás olyan sal-

langmentes, hogy föl sem merül az abszurditása. És ez igazi írói lelemény. De ha már a megírás módjáról van szó, engedtessek visszaemlékezni boldognak éppen nem nevezhető ifjúkoromra. A hetvenes évek közepén első elbeszéléseim az Új Tükör színvonalasnak nevezhető irodalmi rovatában jelentek meg. *Szász Imre* volt a szerkesztő. És azt kérdezte: - Mondd, te nem szeretsz fékezni? Indítani? Félreállni? Szalozomozni? - Nem értem semmit. Még nem volt jogsim se. De aztán rájöttem. A szövegnek lüktetnie kell, hogy az érzelmek elragadhassák az olvasót. Ebben kell még fejlődni Matúznak. Fékezni. Indítani. Invokációkat kiáltani a levegőbe. Végtelenül hosszú mondatokat egyetlen szóval lezárni. A már említett *23.55* ilyen novella. Itt már használja is veleszületett írói eszközeit is! Így tovább. Mint a dramatikus novella, a *Karácsony*, melyben a párbeszédtechnikáját csillogtatja. És tartalom összeforr a formával. Így kell. A *Gyes* is érdekes, de a vége talán lehetne líraibb. Az épphogy gügyögni tudó csecsemő így kiált föl, mikor az anyja föléhajol: „- Mama! Mi a faszt csinálsz?” Rádadásul kislány. Nem is tudom. Lágyabbra kellett volna hangszerelni. Ez a vég nem is adódik az elbeszélés egészéből. De Matúz tudja. Ha tudja. Bizonytalan vagyok. Blaszfémia, vagy igazhit? Mindkettő. Maradjunk annyiban. Szíve joga. Nem lehet mindenki Pilinszky. Bár még nála is fölmerülhet. *Sötét mennyország*. Ennek hallatán sokan földre borulnának. Hogy kicsoda istenkáromlás. De magát Jézust is istenkáromlással vezeték bírái elé. Így megy ez kétezer éve.

Merczel Péter illusztrációi magas fokon nem aláhúznak, hanem a novellák csúcspontjait emelik ki egészen félelmetes figurálisban. A kötet meg olyan szép, hogy ilyen könyvek csak a pártállamban születtek! Ambivalencia? Igen. 25-en támogatták. Ilyet még nem is láttam. Minisztériumtól alapítványig, magánszemélyektől önkormányzatokig, aki él és mozog. Nagy utazó ez a Matúz Gábor. Az *Ipoly Kiadó* megadta a módját. Kartonfödél, pirosban-zöldben úszó védőborító, finom sárga papír, mert tudja, a sznobság is ott fészkel az olvasók pszichéjében. És igaza van. Ez a könyv sokáig élni fog. Kulcsíne miatt mindenképpen. Csak az árát. Azt feledném. 1850 forintot ki ad ki manapság kezdő íróra? Amikor a befutottak is tornyokban állnak a raktárak sötét mélyén? Vagy mégiscsak úgy kell leülni, hogy most írok egy olyat, ami még nem volt? Lehetséges. De mint irtuk, volt már minden. Matúz Gábor abszolút realista. Néha mégis elhagyja a földet. És ez jó. Istent keresni - jó. Istent megtalálni? Az maga az üdvösség.

Kanizsai Dávid

PIROS ARANY

(Zenilényi Attila kötetéről)

Zemlényi Attila második verseskönyve, poszt-avantgárd lírafutam a szerelem hőmezőin, az első kötetben, mint *hangulatalapozóban*, megkezdett hódítást folytatja. Már mint az új - vagy újnak tetsző? - versnyelvel való hódítást. Pontosabban: a versmondatok teherbírására kíváncsi a költő, a szavak - gyakran furcsa ékszerként - működő jelenlétére. Amikor a csillogás azonnal vissza is vonatik, s épp ellenkezője, egy mélyről jövő fájdalom állítatik a helyébe. Amikor a volt, a semmiképp le nem tagadott múlt (akár személyes múlt) és a van egyidejűleg a jövőképet (is) hordozza.

A líra megújítására való törekvés - abban is az össze nem illő szavak, érzések, hangulatok *kontrasztot szülő* egybemontírozása - heroikus vállalkozást sejtet, ám ennek a nagyon is fullánkos, az almanach-líra „vívmányait” látványosan lesópró *groteszk áhítatnak* szintén látványos az egyensúlyozó szerepe. Gondoljunk csak arra a *balettpatkányra*, ettől lesz a klasszikus táncot ideemelő szómágia bizarr, aki bakancsban próbálja végigtáncolni az életét, vaskoloncokkal a hátán szeretkezik, és az *Edgár apó* - Poe? - emlékének ajánlott *A bagolylányt*, ideértve természetesen a felvidéki ballada rejtélyes, máig megfejthetetlen szimbolikáját is (*Bagolyasszonyka*) önarcképként éli meg.

Ennyi lírahős vagy netán ennyi *maszk*? Hol, melyik mögött búvik meg a költő? Ha mind egyik mögött az ő arca, harlekinmosolya, kislíusán lezser, ugyanakkor az értékekért (családi) felelős komolysága húzódik meg, melyik az az egy, ami nélkül elképzelhetetlen ez a *lendületes*, a nyelvi játékot szinte *létérzetté* („kuvaszok kapkodtak a kavaszakim után”) emelő versbeszéd?

Ez az egy - a költői tudat. Gyakran el van fedve, az egymásra rétegesen fekvő - reneszánszra posztmodern - álarcoktól gyakran el van mismásolva. Mintha az olvasónak azt kellene hinni, hogy ez a színes kelmékbe öltöztetett, kóccal - nem limlommal, de a kultúrkinccs törmelékeivel - kitömött bábu nem is tud énekelni, vagy inkább: a meghökentést meghökkentéssel tetéző *artistikus dadogás* csupán a líra megcsúfolására született volna. A költőlet, a csörgősipka ellenére is, jól látszik, de hogy az érzelmességét gyakran tudatos csúfondárosságba fordító, a kozmoszt saját belső ügyévé tevő lírikusnak van-e költői tudata (úgy is mint egymással rendszert alkotó képzetek, fogalmak, érzelmi és akarati élmények összegződése), ez már